

Spod 1

Co to je?

- Sociálně-**právní ochrana** dítěte představuje zajištění **práva** dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také **ochranu** dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním ...

Právní vymezení

- Charta lidských práv - ústavní zákone č. 23/1991Sb.
- Listina práv dítěte – zákon č.104/1991Sb.
- Občanský zákoník – zákon č. 89/2012Sb. - §655 – 955
- Zákon o hmotné nouzi – č.111/2006Sb.
- Zákon o sociálně právní ochraně – č.359/1999Sb.
- Zákon o sociálních službách – č.108/2006Sb.
- Vyhláška – č.505/2006Sb. Standardy kvality sociálních služeb
- Vyhláška – č.401/2012Sb. Standardy kvality výkonu SPOD

Charta lidských práv

- **Čl. 5**

Každý je způsobilý mít práva.

- **Čl. 6**

(1) Každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením.

(2) Nikdo nesmí být zbaven života.

- **Čl. 10**

(1) Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.

(2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

- **Čl. 32**

(1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.

(2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky.

(3) Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.

(4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

(5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

Listina dětských práv

- Článek 1

Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

- Článek 7

1. Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.

- Článek 12

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

- Článek 16

1. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst.

2. Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

- Článek 20

1. Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči.

3. Tato péče může mezi jiným zahrnovat předání do výchovy, institut „kafala“ podle islámského práva, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti. Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Občanský zákoník

- **§ 655**

Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.

- **§ 687**

(1) Manželé mají rovné povinnosti a rovná práva.

(2) Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.

- **§ 692**

Rozhodování o záležitostech rodiny

(1) O záležitostech rodiny, včetně volby umístění rodinné domácnosti, popřípadě domácnosti jednoho z manželů a dalších členů rodiny, především dětí, které nenabýly plné svéprávnosti, a o způsobu života rodiny, se mají manželé dohodnout.

- **§ 775**

Matkou dítěte je žena, která je porodila

- **§ 776**

(1) Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem je manžel matky.

(2) Narodí-li se dítě ženě znovu provdané, má se za to, že otcem je manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne poté, co předchozí manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné.

- **§ 855**

(1) Rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva. Těchto vzájemných povinností a práv se nemohou vzdát; učiní-li tak, nepřihlíží se k tomu.

(2) Účelem povinností a práv k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte.

- **§ 856**

Povinnosti a práva rodičů spojená s osobností dítěte a povinnosti a práva osobní povahy vznikají narozením dítěte a zanikají nabytím jeho zletilosti.

- **§ 857**

(1) Dítě je povinno dbát svých rodičů.

(2) Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmto opatřením podřídit.

- **§ 858**

Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.

Zákon SPOD – č.359/1999Sb.

- § 1
- **Předmět úpravy**
- **(1)** Tento zákon upravuje sociálně-právní ochranu dětí a zaopatření zletilých nebo plně svéprávných fyzických osob po zániku pěstounské péče nebo ústavní výchovy.
- **(2)** Sociálně-právní ochranou dětí (dále jen "sociálně-právní ochrana") se rozumí zejména
 - **a)** ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
 - **b)** ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
 - **c)** působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
 - **d)** zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

- **§ 5**

Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.

- **§ 6**

Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti,

a) jejichž rodiče

1. zemřeli,

2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo

3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;

b) které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;

c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;

d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;

e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;

f) které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;

g) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;

h) které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu;

pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.

Zákon 108/2006Sb. O sociálních službách

- § 1

(1) Tento zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci (dále jen "osoba") prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.

- § 3

Pro účely tohoto zákona se rozumí

- a)** sociální službou činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení,
- b)** nepříznivou sociální situací oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením,

koho se týká SPOD

- **Podle věku:**
- Děti od narození, které nikdy nevyrůstaly se svou biologickou rodinou.
- Děti starší, které svou základní deprivací zkušenost (fyzické či psychické týrání, zanedbávání, sexuální zneužívání) zažily především od svých nejbližších. Nikoliv instituce, ale rodina je deprivovala.

Podle diagnóz:

Děti rizikové:

Děti matek narkomanek nebo matek, které zneužívaly alkohol. Jedná se o děti, které jsou abstinující narkomané, nebo děti se syn. FAS.

Děti s nejasnou diagnózou: jeden z rodičů HIV pozitivní, hepatitidu, případně jiné přenosné nemoci.

Děti se zdravotním handicapem.

Děti s poruchami psychického vývoje – ADHD, autismus, poruchy chování, psychiatrické diagnózy apod.

Děti s těžkým postižením, které vyžadují tak náročnou péči, že nemohou být v domácím prostředí nebo o ně rodina neprojevuje zájem (Childrenact, 2004).

Děti týrané a sexuálně zneužívané – nemají důvěru v dospělé osoby a nechtějí navazovat blízké vztahy (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995, s. 76 - 80).

Podle sociálního statusu:

Děti z bohatých rodin.

Děti ze sociálně vyloučených lokalit, kde existence dítěte je nástrojem příjmu pro rodinu.

Děti ze všech společenských vrstev, o jejichž péči a výchovu rodiče neprojevují zájem a jsou v rodině spíše na obtíž.

Děti z rozvrácených vztahů, kde se stávají nástrojem k vydírání a k manipulaci s druhým rodičem nebo nejbližším sociálním okolím.

Děti využívané k páčání trestné činnosti.

Děti přistěhovalců.

Děti z rodin rodičů s rozdílnou charakteristikou, napojených na různorodé komunity či nekompatibilní způsoby života (Gilbert, 2011, s. 66).

Historie ochrany dětství

- Sparta, Řím
- Judaismus
- Inocenc III - torna 1066
- král Eduard - 1576, ochrana dívek před sexuálním zneužíváním
- Vincentina -1650
- Marie Terezie, evidenci vedl učitel nebo farář, trestné bylo jen zabití nebo zneužívání děvčat mladších 12 let
- Zakládání sirotčinců a opatroven

XVIII století

- V XVIII. století rakouský zákoník rozlišuje trestné odložení dítěte, jedná se o případy, kdy si samo dítě nemůže k přežití pomoci a ani mu nemůže být pomoheno zvenčí. Věk dítěte, do kterého je možné jej odložit, není specifikován. Upřednostňuje se zřeknutí se dítěte při porodu.
- Až do konce XVIII. století se ustálila praxe tzv. kojných, kdy dítě bylo po narození předáno kojné, jí pak byla tato péče hrazena. Způsobem kojných se v roce 1775 vydržovalo Vlašským špitálem v Praze 278 dětí (Landerová-Rýdl, 2006). Občas se tento způsob změnil ve výrobní odvětví – Bulánky na Černokostecku s 270 obyvateli se starali o 420 odložených dětí (Červinková-Riegrová, 1887, s. 82 a násl.). Děti se vracely zpět do Vlašského špitálu v 6 letech, kdy končily platby za péči o dítě. Pak se děti dávaly buď do domovské obce, nebo zůstávaly v sirotčinci. Od 14 let se museli jít učit řemeslu a dívky nastupovaly do služby.
- V roce 1881 reverend George Staite píše ve svém dopise pro Liverpool Merkur: *„Když máme spolek na ochranu zvířat, nemůžeme mít spolek na ochranu dětí?“*

Trauma

- **Psychické** (nebo též **duševní**) **trauma** je psychické zranění, duševní stav člověka, ke kterému dochází v důsledku traumatické (traumatizující) události, jakou může být těžký úraz, úmrtí v rodině, znásilnění, šikana apod.
- Traumatem se rozumí zážitek, který ve velké míře porušuje duševní rovnováhu.
- Třebaže se podvědomí brání tím, že potlačuje vzpomínky na takový bolestivý zážitek, trauma ovlivňuje život v podobě neuróz a psychóz.

Funkce rodiny

- Co je na základních funkcích rodiny zajímavé je vzájemná závislost mezi rodičem, rodinou a dítětem. Rodina vedená rodiči ve svých funkcích silně ovlivňuje dítě a jeho vývoj. Je zde však nutné si uvědomit i zpětnou interakci – dítě svým způsobem zpracovávání informací, emocí a všeho ostatního co se jej snaží dospělí naučit, ovlivňuje zpětně chod rodiny a rodiče. Na tomto místě je vhodné si uvědomit, že nejen rodiče vychovávají a vedou dítě, ale i dítě vychovává (mění, dává jim příležitost k rozvoji) a vede rodiče. Funkce rodiny vychází z rodičovské odpovědnosti, kterou např. popisuje občanský zákoník následovně: [§ 858](#); Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.

Funkce reprodukční

- Ještě do nedávna byla rodina místem, ve kterém a do kterého se rodilo dítě. Bylo společensky normální, že dítě se rodí sezdaným partnerům. Zpravidla se taky dítě rodilo v biologicky nejpříjemnější dobu – tedy mezi 20 a 30 rokem života ženy a muže.
- Toto již dnes neplatí. Cílem je spotřeba a to na všech úrovních. Dítě – a tím založení rodiny – se odkládá „na potom“. V prvním období se používá antikoncepce, aby v období, kdy chceme založit rodinu, abychom využili IVF oplodnění, neboť fyziologicky jsme již neschopni. Důvodem odkládání založení rodiny – mít dítě – je uváděna nízká finanční příjmová hladina mladých lidí.
- Roste nám počet dětí žijících mimo svou původní rodinu (child of home), roste nám počet svobodných matek. Rodina již statisticky není místem, kde se „přirozeně“ dítě narodí a žije, je vychováváno, opečováváno a chráněno.

Funkce ekonomická

- Rodina je systéme malého rodinného podniku. Do rodiny přicházejí určitým systémem finance. Rodina se učí tyto finance v rámci interních procesů přerozdělovat. Zpětně svou spotřebou roztáčí kolo výroby a nákupu, a tím vytváří a ovlivňuje hospodářství.
- Ve funkci ekonomické se tedy nejedná jen o přísun a spotřebu, ale rovněž o interní strukturu rodiny, které může naučit děti vnímat hodnotu peněz, nebo v jisté nedostatečnosti, může naučit dítě žít jen ze sociálních dávek. Rodina je taky prvním místem, kdy sdílíme materiální věci společně, a učíme se na základě ekonomie i učení vztahu k věcem, případně i finančnímu altruismu.
- Do našeho zařízení byla přijata 14 letá dívka v rámci krizové pomoci. Tak velké děti mají vysoká privilegia v pohybu po zařízení. Při rozhovoru s jednou kuchařkou se ptala, proč tato paní chodí práce. Dostala odpověď: „jsem ráda u dětí a taky potřebuje nějaké peníze pro život.“ Naše dívenka odpověděla:“ A to nemáš sociálku, že chodíš do práce?“

Funkce vzdělávací

- V současné společenské struktuře je rodina vnímána již odloučeně od vzdělávacích institucí. Za poslední půlstoletí rodina a její místo ve společnosti prošla významnou změnou. Tato změna je dána nejen společenskými změnami, ale rovněž i politickým rozdělováním sil vzhledem ke vzniku Evropské unie a jejího vlivu na vnitřní sociální systémy.
- Jak jsem uvedl výše, do přelomu tisíciletí byla škola součástí výchovného procesu společně s rodiči. Tento fakt již dnes zcela neplatí – platí spíše jen u alternativních škol typu Montessori, Waldrovska škola a podobně. U státních institucí již došlo ke striktnímu rozdělení školy jako vzdělávací instituce a rodiny jako výchovné instituce. Opačně však je potřeba si všimnout situace, kdy stát a především ekonomika jako mocenská struktura více zasahuje do chodu rodiny. Stát ztrácí vliv na rodinu a její začleňování – již taky stát a společnost přestává být nositelem a ochranitelem vlastní kultury. Kultura je diktována ochranou zájmu menšin a ekonomikou nadnárodních společností (Keller 2007).
- Děti však stále mají v rodině svou potřebu přiměřených výchovných podnětů. Rodina jako prostor startuje rozvoj dítěte, rozvoj kognitivních funkcí, případně i nápravu raných postižení spojených s neurologií dítěte.

Socializační

- Ještě nedávno platilo, že rodina se chová jako sociální společenství a je dost snadné definovat kdo do ní patří a kdo nikoliv (Komárik 2007). Rovněž je jednoduché definovat teritorium rodiny, kde a kdo sem patří, kdo je host, kdo je nepřítel. Je zde i jistá hierarchie, případně anarchie, dá se však definovat a snadno se v ní orientovat. Dnes je již složitější se v některých rodinných vztazích orientovat, dokázat dosledovat jak se některé primární vztahy kříží, prolínají, případně kde se z bývalých partnerů stávají nepřátelé, jejichž zbraní je dítě.
- Rodina jako samostatný sociální subjekt vytváří s ostatními jedinci i rodinnými subjekty společnost, která je nositelem určitých hodnot patřící k dané kultuře. Tyto hodnoty jsou v konkrétnějších formách předávány dětem právě v rodinném prostoru a v rodinných vazbách – dítě se socializuje z perspektivy rodinných hodnot. Hodnoty a rituály zpětně dávají členům pocit bezpečí.
- Harris

Emocionální funkce

- Saturace psychických potřeb. Tyto potřeby popisuje Matějček jako jedny z nejdůležitějších, dokonce mají přednost před blahobytem (v anglicky psané literatuře často uváděný jako welfare, nebo wellbeing).
- Matějček mimo jiné upozorňuje na potřebu láskyplného přijetí, stálost vztahů a otevřenou budoucnost. Škoviera v předmluvě své knihy „Prevýchova, Úvod do teorie a praxe“ sám upozorňuje, že ekonomická síla rodiny nemá přímou souvislost s naplňování emočních i fyzických potřeb dítěte. Tento fakt, na který upozorňují i jiní autoři je v přímém rozporu s Novým občanským zákoníkem, který předpokládá, že slabá ekonomická situace rodiny je důvodem zanedbávání případně i týrání dítěte.
- Emocionální funkce rodiny rovněž umožňuje doplňovat vztahem některé nedostatky, např. sníženou ekonomickou sílu rodiny. Rovněž emocionální funkce rodiny a emoce jako vztahová záležitost učí dítě řešit konflikt, zvládat své vlastní emoce – lépe řečeno, umět s nimi zacházet.

Výchovná funkce

- Dítě je vychováváno ke sběru informací a k dovednosti s informacemi zacházet, učí se první slova, ale rovněž získává dovednosti jako je vzájemná sounáležitost a způsob vzájemné interakce vzhledem k jednotlivým členům rodiny a domácnosti.
- Dítě rovněž má své místo v rodině, které je dáno pohlavím a věkem. Rodinné konstelace – pořadí dětí – jsou velmi silným výchovným činitelem. Tento fakt budu ještě jednou zmiňovat v rámci přijímání dítěte v systému náhradní rodinné péče. Každé dítě je učeno tomu, že nejmladší je nejkřehčí, že musí mít ohledy, je rodinným mazlíkem i zdrojem stresu – např. toho, že starší musí chápat a uhýbat. Dítě je rovněž vychováváno a vedeno k emočním projevům, jejím rozumění. V primární rodině se dítě nejúčinněji naučí komunikovat, naučí se empatii. Z tohoto důvodu potřebuje vyrůstat ve stálém prostředí z pohledu jasnosti a srozumitelnosti emočních projevů. Potřebuje zažít frustraci, ale rovněž potřebuje, aby toho pozitivního bylo více (Pöthe 1999).

Ochranná funkce

- Jedním z důležitých socializačních funkcí rodiny je místo bezpečí pro jejich členy, kdy mohou být sami sebou a mohou „odložit“ některé společenské konvence, např. v oblékání. Do ochranné funkce však také patří i to, že obdržíme zastání případně pocitu nespravedlnosti, že mohou tyto své pocity s někým řešit v bezpečném prostředí. Dle mého názoru do ochranné funkce rodiny patří i to, že jsou transparentní pravidla pro vnitřní chod rodiny a že máme možnost jako dítě i dospělý dostat přiměřeným způsobem zpětnou vazbu na své jednání, a ochranu před neadekvátním jednáním jiných osob. Nejedná se zde o slepou ochranu, ale o ochranu před agresí, ale rovněž i ochranu před přílišným návaem stresujících faktorů.

Členíme rodiny dle jejich dysfunkčnosti

- Rodinu **problémovou**, ve které se vyskytuje narušení některých, nebo všech výše uvedených funkcí. Narušení těchto funkcí ale neohrožuje vývoj rodiny, ani jejich členů a rodina je schopna sama zabezpečit zlepšení výkonu funkcí, případně s malou pomocí.
- Rodinu **dysfunkční**, kde se již vyskytuje významné narušení některých, nebo všech základních funkcí, rodinný systém je poškozen a vývoj dítěte, či dětí je vážně ohrožen. Tyto rodiny nejsou schopny pomoci si samy a je potřeba využít zdroje pomoci z vnějška rodiny.
- Rodinu **afunkční**, ve které je rodinné fungování již silně poškozeno z důvodu těžce narušeného uspokojování potřeb, nebo neuspokojování potřeb. Dítě nejen nemá uspokojovány základní potřeby, ale je také ohroženo na samotném životě.
 - V těchto případech často dochází k zásahu pracovníků OSPOD a to odebráním dětí z původní rodiny a jejich umístování do náhradní péče.
- Děti, které se v současnosti v České republice narodí, se rodí v 52% nesezdaným ženám. Ze statistiky již nevyčteme, zda se jedná o samoživitelky nebo ženy s partnerem.
- Matka se pro dítě může snažit tvořit bezpečné prostředí, nepředstavuje ovšem tak pevnou oporu, jako partnerské soužití v souladu, nebo rozrostlejší rodina, která kolektivně spolupracuje (Matoušek, Pazlarová, 2014)

- **Nezralá rodina** – rodiče jsou velmi mladí, většinou ještě ekonomicky i psychicky závislí na svých vlastních rodičích. Mezi mladými partnery panuje nesoulad a narození dítěte je pro ně zatěžujícím faktorem.
- **Přetížená rodina** – je charakteristická většinou dočasnou maladaptací na aktuální podmínky a situací rodiny. Původcem můžou být konflikty v soukromém nebo pracovním životě, nemoc či smrt příbuzného nebo narození dalšího potomka.
- **Ambiciózní rodina** – přítomné je typické prahnutí jednoho nebo obou rodičů po úspěchu např. v práci, studiu nebo sportu. Dítěti vlivem těchto okolností chybí pozornost a lásky, je nespokojené v podstatě stejně jako jeho rodiče.
- **Perfekcionistická rodina** – jedná se o rodinu, ve které se partneři snaží dojít dokonalosti ve všech směrech. Problémem bývá, že reálné možnosti rodiny neodpovídají jejich očekáváním.
- **Autoritářská rodina** – typicky potlačuje spontánnost a individualitu každého člena rodiny. Prostřednictvím příkazů, zákazů a fyzického násilí si rodiče získávají poslušnost svých dětí. Tento styl výchovy mohou děti přenášet později do svých vytvořených rodin.
- **Protekcionistická rodina** – je charakteristická ochránářskou a rozmazlující výchovou, zejména ze strany matky. Ta své děti chrání před nepřátelským okolním světem, což přivádí děti k tomu, že nemusí překonávat překážky.
- **Liberální rodina** – přítomny jsou znaky jako nejasná pravidla v rodině, chaos, přemíra volnosti a improvizace.
- **Odkládající rodina** – partneři vlivem zátěže, nezralosti či partnerské krize svěřují děti prarodičům, jiným příbuzným nebo přátelům.
- **Disociovaná rodina** – rodiče např. procházejí dlouhodobou krizí, rozvodem, zanedbávají domácnost, požívají alkohol či jiné návykové látky nebo praktikují prostituci. Všechny druhy nežádoucího chování ohrožuje zdravý vývoj dítěte.

Reflektující tým

- Funkčnost rodin

Dětské potřeby

- Aby se dítě mohlo vyvíjet zdravě po duševní stránce a mohlo být prospěšné společnosti, musí být uspokojovány jeho základní potřeby. I přesto, že na dítě působí větší počet výchovných prostředí, rodina je nejdůležitější institucí v uspokojování potřeb dítěte a pokud jsou rodiče s dítětem v soužití, zároveň dochází k uspokojování jejich potřeb (Matějček, 2005).

Co je potřeba

- *„Potřeba je subjektivně pociťovaný nedostatek něčeho nezbytného“* (Kukla, 2016, s. 131). Vaníčková (2007) uvádí, že uspokojování potřeb dítěte spadá do rodičovských povinností a je obsahem výchovy. Je-li uspokojování potřeb dětí nedostačující, nebo v případě, že vůbec neprobíhá, jedná se o zanedbávání dětí. Potřeby dítěte závisí na několika faktorech. Jedná se zejména o věk dítěte, pohlaví dítěte, jeho zdravotní stav a původní prostředí (Kukla, 2016).
- Dalším významným milníkem rodinné formy pomoci dítěti v ohrožení jsou studie Bohlbyho a tria českých autorů – Matějček, Langmeier, Dunovský. Všichni tito autoři se shodují na tom, že dítě potřebuje ve svém raném dětství jednu pečující osobu, která je plně soustředěna na jeho potřeby. Dětské potřeby definoval Matějček (2002):

Potřeba stimulace

- Potřeba stimulace - dostupnost podnětů v přiměřeném množství a variabilitě. Dítě potřebuje být podněcované, stimulované v oblasti zrakové, sluchové, hmatové, atd. Nejpřirozenějším zdrojem smyslové stimulace je každodenní tělesný, zrakový a řečový kontakt s dítětem: Důležité je, aby podněty odrážely určitou pravidelnost a srozumitelný systém, který je zprostředkovaný nejčastěji matkou. Souvisí to s potřebou porozumět světu, aby se dítě do něj mohlo začlenit. Dítě potřebuje okolo sebe nejen rozličné hračky, pěkné prostředí, ale hlavně lidi, kteří se s ním mazlí, laskají, usmívají se. Jejich nedostatek nebo jednostrannost vývoj dítěte narušují a zpomalují.

Potřeba smysluplného světa

- Potřeba smysluplného světa - stálost věcného a sociálního prostředí, které dítě prostřednictvím matky poznává a orientuje se v něm. Děti již v kojeneckém věku projevují radost, když ve svém prostředí objeví nějaký systém, nějakou pravidelnost, kterou mohou vlastní činností ovlivnit. Dítě se aktivně zmocňuje světa a úspěchy ho podněcují k dalším aktivitám.

Potřeba lásky

- Potřeba lásky – citového bezpečí - potřebu trvalého kladného vztahu k mateřské osobě (nemusí to být biologická matka), dále potřeba kladného opětovaného vztahu k ostatním členům rodiny, později k vrstevníkům, což se obzvláště projevuje věku a v pubertě. Dále je to potřeba důvěrných vztahů mezi chlapci a děvčaty, potřeba životního partnera a u většiny lidí v dospělosti potřeba mít děti, svoje potomstvo.

Potřeba pozitivní identity

- Potřeba identity, najít si místo ve společnosti - Dítě si v interakci s okolím postupně uvědomuje svoje „JÁ“, vytváří si svoje sebevědomí, sebepřijetí, svoji identitu, kterou dotváří v období dospívání. Každý má potřebu být přijímaný a někam patřit – do rodiny, do skupiny kamarádů, do pracovního, zájmového, duchovního a dalších společenstev a mít tam přijatelnou roli a pozici.

Potřeba životní perspektivy

- Potřeba životní perspektivy, otevřené budoucnosti - společnou budoucnost má dítě právě v rodině. Je to potřeba tak důležitá, že někdy bývá uváděna jako samostatná pátá úroveň v rámci psychických potřeb.

„Základní potřeby dětí psychické

- množství kvalita a proměnlivost podnětů,
- řád a smysl podnětů pro učení,
- citové a sociální vazby pro utváření osobnosti dítěte,
- potřeba osobní identity,
- potřeba otevřené budoucnosti.

Základní potřeby biologické:

- vzduch, voda, teplo,
- kvalitní výživa,
- spánek,
- odpočinek, zájmové aktivity, relaxace,
- přiměřené obydlí a ošacení,
- ochrana dítěte před nemocemi a úrazy.

Základní potřeby emocionální:

- uvědomělé prožívání situací a schopnost empatie,
- prožitek z veřejně prospěšné práce, dobrého skutku,
- pozitivní výchova a bezpodmínečná akceptace dítěte,
- porozumění nonverbální komunikaci.

Základní potřeby sociální:

- sociální dovednosti,
- vzory pravidel chování v sociální komunikaci,
- pocit sounáležitosti,
- pocit jistoty v očekávání sociální podpory ze strany klíčové osoby,
- ochrana před všemi formami interpersonálního násilí,
- zvládání stresu.

Základní potřeby duchovní:

- potřeba přiměřeného sebepojetí,
- potřeba hierarchie životních hodnot.“
-

Demokratizace rodiny

- Stát jako nositel moci a služeb přichází k obyvatelům s určitými očekáváními v rámci své rodinné politiky. S očekáváními však přichází i partneři, ale s očekáváními přichází i děti. Tahle očekávání se mísí s potřebami. Informační technologie bourají důvěru mezi lidmi – jsou často nástrojem moci, ale paralelně vyrůstá potřeba budování důvěry v systém – v rámci SPOD je tento jev patrný na rodinných konferencích.
- Stát očekává od žen - mateřství a rodičovství – možnost otcovské dovolené na tomto očekávání mění jen málo, neboť do hry vstupují dětské potřeby, schopnost kojení a podobně. Argument o umělé stravě je jako srovnání aktu a pietního aktu.
- Rodina se však demokratizuje a podle výše uvedených principů demokratizace, takový proces potřebuje diskurzivní prostor naplněný důvěrou. V dnešních rodinách dochází ve funkčních vztazích k vytváření nových rozdělení rolí – kdo vydělává, starost o děti, starost o domácnost a podobně. Do těchto domácích a rodinných diskurzů jsou zapojovány i děti a vytváří tak nové kategorie a modely. Giddens (in Webb, 2013) upozorňuje na to, že výhodu mají jedinci se spiritualitou, empatií a sebereflexí. Stát konstruuje v rámci sociální práce pomoci rodinám nová pravidla, ale rodiny ve své funkčnosti žijí mimo tato pravidla. Cesta od dys-funkčnosti k funkčnosti je stává složitější ne jen pro sociální pracovníky, ale především pro jednotlivce.

Nenaplněnost potřeb

Deprivace, zanedbanost, frustrace

Typ sociálně hyperaktivní

Typ sociálně hypoaktivní

Typ normoaktivní

Potřeby dětí – jak by mělo vypadat naplňování

- Potřeby přiměřené stimulace
- Smysluplného světa
- Potřeby lásky
- Pozitivní identity
- Životní perspektivy
- Potřeby psychické
- Potřeby biologické
- Potřeby emocionální
- Potřeby sociální
- Potřeby duchovní

Reflektující tým

- Naplňování dětských potřeb